

Warszawa, dnia 2 grudnia 2021 r.

SZEF
URZĘDU DO SPRAW KOMBATANTÓW
I OSÓB REPRESJONOWANYCH

Jan Józef Kasprzyk

BD1-K0752-0700-7-1/21

KANCELARIA SENATU

03980200539228
RPW/27112/2021 P zał.
2021-12-06 rej. Bronisz Karol

Pan
Aleksander Pocię
Senator RP
Przewodniczący
Komisji Praw Człowieka,
Praworządności i Petycji

Przewodny Panie Przewodniczący

w związku z pismem Pana Przewodniczącego z dnia 29 października 2021 r. (BPS.DKS.KPCPP.0330.32.2021), dotyczącym petycji w sprawie zmiany art. 8a ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. *o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego*, przedstawiam stanowisko Urzędu.

Obecne brzmienie art. 8a ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. *o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego* jest rezultatem nowelizacji tej ustawy, która weszła w życie 1 września 2015 r. Od tego dnia *osobie, która w okresie od dnia 1 listopada 1982 r. do dnia 28 lutego 1983 r. pełniła czynną służbę wojskową, do której odbycia została powołana za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę.*

Warto jednak przypomnieć, że pierwotne brzmienie projektu ustawy przewidującego dodanie art. 8a, przygotowanego przez Senat, odpowiadało w zasadzie postulatowi petycji i przewidywało, że *osobie, która pełniła służbę wojskową, do której odbycia została obowiązana pod pozorem wykonania ciężącego na niej obowiązku obrony, za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, w szczególności w wojskowym obozie specjalnym, przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę.* Zatem prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia miała zyskać każda osoba, która za działalność niepodległościową została powołana do wojska (co było jedną z form represji stosowanych przez komunistów, ze szczególnym natężeniem po Marcu 1968 r.).

Jednak wskutek stanowiska rządu, krąg beneficjentów tego przepisu ograniczono wyłącznie do osób powołanych do służby wojskowej i osadzonych w wojskowych obozach specjalnych, funkcjonujących właśnie w okresie 1 listopada 1982 – 28 lutego 1983. Jak podniesiono w stanowisku ówczesnego rządu, *użyty w przepisie termin „wojskowy obóz specjalny”, a także uzasadnienie projektu wskazują, że intencją projektodawcy było objęcie tą regulacją głównie osób, które zostały poddane wzmiankowanej formie represji po wprowadzeniu w Polsce stanu wojennego. Z dostępnych informacji dotyczących „wojskowych obozów specjalnych” wynika, że taka forma represji polegała na powoływaniu żołnierzy rezerwy do odbycia ćwiczeń wojskowych i była stosowana wobec opozycji przez władze komunistyczne od listopada 1982 r. do lutego 1983 r., co miało związek ze stopniową rezygnacją z internowania. W świetle powyższego w ocenie Rządu konieczna jest zmiana brzmienia projektowanego art. 8a ust. 1 ustawy, która w sposób jednoznaczny ograniczyłaby krąg osób uprawnionych do ubiegania się o odszkodowanie lub zadośćuczynienie do osób pełniących służbę wojskową w wojskowych obozach specjalnych w ww. okresie.*

Zatem choć nie wynika to bezpośrednio z brzmienia przepisu, *de facto* jego beneficjentami są osoby pozbawione wolności w tzw. wojskowych obozach specjalnych, w których pobyt był formą internowania.

Postulaty wyrażone w petycji są przejawem szerszego zjawiska, jakim jest uznawanie przez część środowiska działaczy dawnej opozycji antykomunistycznej uregulowań ustawy *o uznaniu za nieważne...* za zbyt wąskie. Uważają oni, że odszkodowania i zadośćuczynienia dochodzone w oparciu o jej przepisy powinny przysługiwać za doznanie represji, o których mowa w art. 3 ustawy z dnia 20 marca 2015 r. *o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych*.

Te postulaty znalazły odzwierciedlenie w dwóch projektach nowelizacji ustawy *o uznaniu za nieważne...*, które zostały wniesione do Sejmu ubiegłej kadencji z inicjatywy Senatu. Projekt z druku 665 przewidywał, że odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę przysługiwałoby każdej osobie, która posiada status działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych przyznany na podstawie ustawy *o działaczach...* Z kolei projekt z druku 2063 przewidywał, że osobie o potwierdzonym statusie działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych przysługiwałoby odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, jeśli były one skutkiem represji za działalność, o której mowa w art. 2 i art. 3 ustawy *o działaczach...*

Oba te rozwiązania nie znalazły uznania parlamentu wskutek m.in. krytycznego stanowiska Rady Ministrów. Jego istotą było zwrócenie uwagi na fakt sprzeczności proponowanych rozwiązań z konstrukcją ustawy *o uznaniu...*, która przewiduje prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia jedynie za różne formy faktycznego pozbawienia wolności, będące konsekwencją wydania stosownych orzeczeń różnych organów państwa komunistycznego, skutkujących osadzeniem w więzieniu, areszcie, obozie internowania czy

wreszcie w wojskowym obozie specjalnym podczas stanu wojennego. Tymczasem projekty przedstawione przez Senat znacząco poszerzały krąg zdarzeń, których zaistnienie skutkowałoby powstaniem prawa do odszkodowania i zadośćuczynienia. Krąg ten stanowiłyby wszelkie negatywne dla strony, motywowane politycznie działania szeroko rozumianego aparatu państwowego PRL, w tym również np. pracodawców, których skutkiem było powstanie szkody lub wyrządzenie krzywdy osobie zaangażowanej w działalność niepodległościową. Drugi argument, przywołany w negatywnej ocenie projektu przez Radę Ministrów, dotyczył poważnych skutków finansowych dla budżetu, z jakimi wiązałoby się wejście w życie rozwiązań proponowanych przez senatorów.

W naszej ocenie argumenty zawarte w stanowisku Rady Ministrów należy uznać za adekwatne i aktualne również wobec propozycji nowelizacji ustawy *o uznaniu za nieważne...* przedstawionej w petycji. Służba wojskowa nie była formą pozbawienia wolności, zatem nawet jeśli odbywanie jej było formą represji politycznej, nie powinno stanowić to tytułu do uzyskania odszkodowania akurat z ustawy *o uznaniu za nieważne...* Rozwiązanie takie byłoby bowiem sprzeczne z jej istotą, którą jest naprawianie krzywd wynikających z różnych form pozbawienia wolności.

Warto jednak zastanowić się (choć formalnie wychodzi to poza zakres petycji), czy nie należałoby uchwalić odrębnej ustawy, która pozwoli dochodzić odszkodowania i zadośćuczynienia za inne niż pozbawienie wolności represje doznane w PRL z powodów politycznych. Rozwiązanie takie nie naruszałoby systemowych rozwiązań ustawy *o uznaniu...*, a pracę nad taką ustawą mogłyby się już koncentrować na takim nadaniu jej treści, by wyważyć słuszne oczekiwania osób represjonowanych i możliwości finansowe państwa.

Łęczy wyrazy pacculum
Janusz Kozłowski